

NEMZETI SZUVERENITÁS, SZOCIALISTA NEMZETKÖZISÉG

Jogilag a nemzeti szuverenitás szerzett jogot jelent, amelyből — mint közből — minden népnek egyaránt részesednie kell. Magának a nemzetközi jognak létalapja is benne rejlik e döntő jelentőségű felfogás statuálásában és előmozdításában a követendő cél eléréséért: ez a független állami entitások közötti kapcsolatok hatékony normákra és alapelvekre építő szabályozása. A szuverenitás a nemzetközi jog alanyaiként tekintett államok meghatározó vonása.

A nemzeti szuverenitás alapvének *de jure* általánosítását meghatározzák a világban végbement nagy átalakulások, a félreismerhetetlen valóság: a népek előrehaladása az igazságosabb szocialista rendszer felé — amely máig 14 államban kelt életre és szilárdult meg —, a társadalmi és nemzeti felszabadító mozgalmak minden eddigit fölülmúló lendülete, egy viszonylag rövid történelmi szakaszban jelentős számú új állam megjelenése és cselekvő belépése a nemzetközi közösségbe, a néptömegek, a közvélemény mindenütt megnyilvánuló és mind határozottabb tiltakozása az uralom és a diktátum politikájának bármely formájával szemben.

Mégis, mindezek ellenére a nemzeti szuverenitás továbbra is az ideológiai véleménycserék egyik legvitatottabb témája marad. A felfogások és vélemények széles skálája nemcsak a különböző kutatókat ösztönző indítékok változatosságát tanúsítja, hanem annak is bizonyosága, hogy milyen rendkívül bonyolult a társadalmi fejlődés jelenségeivel mind határozottabb összefüggésben kutatott téma. Az a tény, hogy a nézetek mai áramkörében szinte nincs is olyan tézis, amely ne származtatná magát bizonyos történelmi tapasztalatból, a társadalmi valóságból, kétségkívül az idők jele, hiszen a szociológia, napjaink leginkább igénybe vett tudományága sok területre behatolt már, a nemzetközi kapcsolatokét is beleértve.

A valóság tartalmában mindig sokkal gazdagabb, sokkal bonyolultabb, mint „legtökéletesebb“ ábrázolása. Az államok szuverenitása például *de jure* alapelv jelentésűvé vált; másrészt azonban — a mai nemzetközi konjunktúrában — túlzás volna mindenütt és minden körülmények között tiszteletben tartott *de facto* alapelvek tekinteni. Az imperialista körök politikája és akciói felhívják a figyelmet a más országok belügyeibe történő durva beavatkozás gyakorlatára, a gyarmati és neokolonialista politika fenntartására, az indokínai népek elleni háború kiterjesztésére, a közvetett és közvetlen egyenlőtlenségnek és függőségnek az államközi kapcsolatokban még mindig észlelhető jelenségeire.

Amikor a valóságot csak erről az oldaláról kiindulva közelítik meg, előtérbe kerülnek tézisek, amelyek kétségbe vonják a nem erőszakkal, hanem a szuverén és független államok beleegyezésével megalapozott nem-

zetközi jog hatékonyságát; ilyen esetekben eltorzul a nemzetközi élet egészének áttekintése (elhanyagolódnak azok a tényezők és tendenciák, amelyek a jogi alapelveket és normákat kialakították), és ami még fontosabb, magának a szuverenitásnak a *fogalma* is olyan értelmezést kap, amely kiegészítő tisztázást igényel. Sajnos, egyes elméletek nem tudják elkerülni a kétértelműséget, a szociologizáló leegyszerűsítéseket, a nemzetközi társadalom struktúráját gépiesen azzá hasonlítják, ami a nemzeti-állami társadalmak sajátja, s ily módon a szuverenitást nem a nemzetközi társadalmat összetartó és megszilárdító tényezőknek tekintik, hanem éppenséggel ezzel ellenkező megvilágításba helyezik.

Filozófiai szempontból a kérdés a rész és az egész, az általános és a sajátos viszonyára vezethető vissza, vagy — hogy tárgyunk specifikumához igazodjunk —: a nemzeti és a nemzetközi relációjára. Természetesen e viszonyok megfelelő tárgyalása jóval túlhaladja a spekuláció kereteit, minthogy már maga a kérdés tárgyalása is erős társadalmi visszhangú, döntően politikai jellegű bonyodalmakkal jár. A viták és véleménycserék kétségkívül hasznosak, megfelelnek égetően időszerű szükségleteknek, ami általában magas fokú felelősséget ró az elméleti tevékenységre, melynek mindenekelőtt elmélyültséggel és az érvelés meggyőző erejével kell kivívnia az illő tiszteletet. Nem kevés tézis és eszme bizonyul azonban csupán bizarr gondolat-építménynek, a sugallt megoldások pedig hazárdnak és ártalmasnak, éppen a jelenség-összefüggések következtelen észlelése miatt.

A nemzetközi kapcsolatok kutatásának rendkívül időszerű alapvető témaköre — társadalom, állam, nemzet és ezek viszonyának a dialektikája — általában, valamint e viszonyoknak a társadalmi-történelmi fejlődés objektív törvényszerűségei fényében történő vizsgálata, sajátosan pedig az osztályharcnak és az osztály-kritériumoknak a szocialista társadalom feltételei és elvárásai alapján történő elemzése a tudományos szocializmus elmélete számára kedvező talajt, alkotó lendületet biztosít, lehetőséget a vitákban való hatékony közbelépésre, a dolgok tisztázására, a valóságnak megfelelő alternatívák és életképes gyakorlati megoldások kidolgozására.

A marxi—lenini elmélet lényeges jellegzetessége, amely vonzó- és hatóerejének növelésére hivatott, mindig eleven, újító szellemében rejlik, abban, hogy gondolkodásban és cselekvésben magas fokon ötvöződik a rugalmasság a megingathatatlan elvszerűséggel, a tételek és a következtetések állandó egybevetésében a valósággal, a társadalmi gyakorlattal. Mindez teljességgel érvényes a nemzeti szuverenitás és szocialista nemzetköziség döntő jelentőségű viszonyának a tárgyalásában is.

A szuverenitás mindenekelőtt az államhatalom bensőséges tulajdonsága, s mint ilyen, társadalmi és történelmi fogalom; tartalma és megnyilvánulásának konkrét módozata az osztályokra alapozott emberi társadalom fejlődés-függvényében alakul, szoros kapcsolatban az államszervezési formák fejlődésével. Egy régebbi jelenséget jelölve, a szuverenitás fogalma ténylegesen a feudalizmus korszakából ered, amikor is az állam azonos volt a monarchia intézményével. Az európai uralkodók például egy-

részt arra törekedtek, hogy teljesen függetlenítsék magukat az egyetemes becsvágyú világi és egyházi hatalomtól (Római Szent Birodalom és Pápaság), másrészt viszont kiteredélyesítsék a szuverenitást a vazallus politikai alakulatok fölött, elindítva ezzel az államközpontosítás pozitív folyamatát.

A tőkés termelési viszonyok fejlődésével és a nemzetek kialakulásával, a polgári forradalmak győzelmével és a nemzeti államok létrejöttével egyidejűleg a nemzetek önrendelkezési jogának, valamint azon jogának elismerése nyomán, hogy független államot alapítsanak, a szuverenitás tartalma jelentősen gazdagodott. A nemzetközi jog alapjává tették a *nemzeti* szuverenitás és a *nép* szuverenitásának forradalmi alapelveit, s mindezt a burzsoázia támogatta gazdasági és politikai fölfeljődésének fázisában, abban a szakaszban, amikor haladó történelmi szerepet töltött be. A tőkés rendszer megszilárdulása után — különösen annak monopolista szakaszában, amikor az imperialista nagyhatalmak hozzálátnak a világ érdekszférákra való felosztásához, más népek leigázásához és a gyarmati rendszer kialakításához — a nemzetközi élet ezen alapelveinek semmibe vevése és durva megszegése terheli a kapitalista rendszert, de azért maguknak a nemzeti függetlenségre és szuverenitásra vonatkozó alapelveknek a tartóságát és érvényességét semmi esetre sem kérdőjelezhetik meg. Elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt nem létezhet a nemzetközi kapcsolatok szabályozására megfelelőbb alternatíva, mint az államok létjogosultságának, szuverenitásának és függetlenségének elismerése, tekintet nélkül nagyságrendjükre vagy anyagi erejükre. A jelenkori nemzetközi jog középpontjában áll az *államok* (nemzeti, soknemzetiségű, különböző társadalmi és politikai berendezkedésű államok) realitása, melyekre egyaránt alkalmazzák a szuverén egyenlőségnek az ENSZ Chartájában megfogalmazott alapelvét.

A szuverenitásra vonatkozó valamennyi meghatározásnak közös vonása az államhatalom önálló fennhatósága, szabadsága ahhoz, hogy minden külső ellenőrzéstől mentesen, függetlenül cselekedjék gazdaságában, kultúrájában, a társadalmi élet minden területén (belpolitika) és más államokkal való kapcsolataiban (külpolitika). Az állami szuverenitás *elidegeníthetetlen* és *megoszthatatlan*, nem érintheti, nem csonkíthatja meg, nem sajátíthatja ki és nem osztozhat rajta semmi más belső vagy külső hatalom. Ha az államok szuverén hatalmú jellegüket mint tulajdonságukat elveszítenék, akkor megszűnnének a szó igazi értelmében vett államoknak lenni, egyszerűen más szuverén hatalom adminisztratív egységeivé alakulnának át. Georg Schwarzenberger angol jogász és szociológus jogosan jegyezte meg, hogy a szuverenitás bármilyen korlátozása nem vezethet másra, mint „szuverenitás-átruházásra“, ami „magyarázatul szolgál arra is, hogy a szuverén államok miért haboznak olyannyira igen fontos funkciókkal felruházni a nemzetközi intézményeket, különösen létjelentőségű kérdésekben“.¹

A nemzeti szuverenitás kivétel nélkül *valamennyi* állam sajátos joga, minden állam kizárólag a saját területén gyakorolja, azzal a kifejezett feltétellel, hogy más államok szuverenitását tiszteletben tartja. Az abszolút módon értelmezett szuverenitás — abban a fölfogásban, hogy az államok saját érdekeik előmozdításáért szabadon folyamodhatnak bármilyen esz-

¹ Power Politics. London, 1964. 95.

közhoz, beleértve más államok szuverenitásának megsértését vagy megsemmisítését — kivülesik minden nemzetközi erkölcsön és törvényességen.

Egyes nyugati ideológusok sokat szellőztetett elmélete az ún. „abszolút“ szuverenitásról valójában nem más, mint az erőszak-politika tipikus kifejezője; e teóriák szószólói szerint a nemzetközi béke és biztonság egyetlen „realista“ alternatívája a régi erőegyensúly-politika egy „új“ változata lehetne, a világ felosztásának állandósítása hatalmi és befolyási övezetekre, ily módon fékezve a nemzeti emancipáció hatalmas folyamatát, amely — úgymond — a fölfordulások és konfliktusok fő vonása. A dolgokat fonákul bemutatva, a nemzetközi életben a közvélemény növekvő szerepét lekicsinyelve, sőt a nemzetközi küzdőtérén a legutóbbi negyed század alatt végbement erőviszony-eltolódások történelmi jelentőségét és pozitív kihatásait is bagatellizálva², ez a pusztá elméleti spekuláció igazolni igyekszik az imperialista körök világhatalmi törekvéseit és tagadni azt, hogy a nemzetközi feszültségek és konfliktusok valódi okai az imperializmus támadó természetében rejlenek, ádáz ellenállásban a történelem természetes menetével szemben, a népek ama jogával szemben, hogy saját sorsuk meghatározói legyenek.

Nyilvánvaló, hogy sem az erőszak-politika elméleteit, sem az imperialista kihívásokat nem győzhették le eleddig — bármennyire helyesek voltak az érvelések — sem teóriákkal, sem erkölcsi parancsolatokkal vagy jogi alapelvekkel. A múlttól eltérően azonban a nemzetközi helyzet alakulása egész sor olyan tényezőt és megfontolást hoz felszínre, mely az államokat fogékonyabbá teszi nemzeti függetlenségük és szuverenitásuk tiszteletben tartásának a követelménye iránt.

Az államközi kapcsolatok ilyen alapokon történő szabályozását önműködően aligha lehet megvalósítani, ez csakis harc árán lehetséges; ebben a harcban a döntő fegyver a türelmes és állhatatos, szóban és tettben egyaránt megingathatatlan alapelvű *politikai* cselekvés; e téren a szocialista államokra hárul az az internacionalista feladat, hogy a legmeggyőzőbb példát mutassák.

A polgári és marxi—lenini társadalmi-politikai gondolkodás alapvető különbözősége a történelmi fejlődés jelenségeinek a társadalom osztálystruktúrái szerinti megítélésében s az antagonista osztályok közötti harcral összefüggésben történő magyarázatában rejlik. A nemzetek és az államok mint társadalmi-történelmi jellegű alakzatok kifejezői a társadalmi fejlődés objektív követelményeinek — megvalósításukban valamilyen módon a társadalom összes tagjai érdekeltek —, miként kifejezői a megkülönböztető nemzeti és társadalmi tudatnak is. A fejlődés követelményei iránti magatartás, a nemzeti tudat megnyilvánulási módja és a nemzeti érdekek tükrözése osztályok szerint változik, a társadalmi életben betöltött helyzetüknek és szerepüknek megfelelően. Az állam az uralkodó

² International Structure, National Force and the Balance of World Power című tanulmányában Kenneth N. Waltz, a brandeisi egyetem (USA) tanára például úgy véli, hogy a világ legnépesebb országának, Kínának a forradalmi győzelme sem érintette komolyan a „világegyensúlyt“. *Theory and Reality in International Relations*. New York—London, 1968. 42.

osztályok végrehajtó eszköze, ami a tőkés társadalom feltételei között odavezet, hogy az osztályérdekek állandóan differenciálódnak, a burzsoázia a gazdasági-társadalmi fejlődés követelményeivel ellentmondásba keveredik, beleértve az alapvető nemzeti érdekeket is. Azzal a fenyegetéssel szemben, amelyet a munkásosztály, más osztályok és társadalmi rétegek forradalmi tevékenysége képvisel, a burzsoáziát osztályérdekei nemzetközi síkon a más országok burzsoáziájával kialakítandó együttműködés és egyesülés felé taszítja; ily módon ellentmondásosan viselkedik: egyfelől kész elárulni a nemzet igazi érdekeit akkor, amikor megszorul, másfelől saját érdekeit nemzetiként tünteti fel; ebben az értelemben kultiválja és tartja fenn a nacionalizmust és a sovinizmust.

Szem előtt tartva a különböző nemzetek proletariátusának cél- és érdekeazonosságát, Marx és Engels a nemzetközi méretű szolidaritás és harci egység szükségességét hangsúlyozta. A „Világ proletárai, egyesüljtek!” jelszóval a proletárokat arra ösztönözték, hogy „az összes népek burzsoáinak testvériesülésével az összes népek munkásainak testvériesülését kell szembeállítaniok”³.

A marxizmus—leninizmus azonban az internacionalizmust nem helyezi szembe a hazával és a nemzettel. A munkásosztály nemzeti szempontból nem lehet „semleges”, hiszen konkrét, sajátos vonású és egyediségű nemzetben születik, éli életét, fejlődik és harcol. Lenin rámutat: „A haza, vagyis az adott politikai, kulturális és társadalmi környezet, a proletariátus osztályharcának legfontosabb tényezője... A proletariátus számára nem lehetnek közömbösek és érdektelenek harcának politikai, társadalmi és kulturális feltételei, következésképpen nem lehet számára közömbös országának sorsa sem.”⁴ A társadalomban elfoglalt helyzete és ama történelmi küldetése folytán, hogy az embernek ember által történő kizsákmányolását felszámolja, a munkásosztály nemzeti funkciója és érdeke megfelel a nemzet túlnyomó többsége alapvető érdekeinek, célja pedig abban állandósul, hogy következetesen támogassa ezeket az érdekeket, teljes kielégítésükig, a szocializmus és a kommunizmus eszméinek megvalósulásáig.

A munkásosztály pártjának — akár hatalmon van, akár nem — nemzeti politikai erőként kell cselekednie, abban az értelemben, hogy politikájával és tevékenységével kifejezze a társadalom fejlődésigényeit, a dolgozó tömegek és népe mélyen nemzeti és egyszersmind nemzetközi érdekeit és törekvéseit. A pártnak a nép élére kell állnia az alapvető nemzeti érdekek támogatásában, mert tudvalevő, hogy egyetlen párt sem számíthat a tömegek csatlakozására, ha készen mutatkozik az állami szuverenitás és függetlenség feláldozására. A munkásosztály, a marxi—lenini pártok kötelessége, hogy következetesen hazafias magatartást tanúsítsanak, erőfeszítéseket tegyenek országukban a forradalom győzelméért és az új társadalmi rendszer felépítéséért, megvédjék saját népük, nemzetük érdekeit, a nemzeti szuverenitást. A nemzeti szerep, a haza, a szuverenitás elhanyagolása vagy szem elől tévesztése megteremthetné a reakciós erők és osztályok számára a lehetőséget, hogy saját érdekükben használják ki a néptömegek haladó — nemzeti és hazafias — törekvéseit.

³ Marx—Engels Művei 4. Budapest, 1959. 397.

⁴ Lenin Művei 15. Budapest, 1955. 193.

A szocializmus feltételei között minden nép, minden egyes kommunista párt — széles körű tevékenységet fejtve ki az új rendszer felépítéséért, a gazdaság, a tudomány és a kultúra fejlesztéséért, a szocialista demokrácia kiterjesztéséért és elmélyítéséért, a társadalmi méltányosság és igazság alapelveinek következetes érvényesítéséért — egyaránt teljesít nemzeti feladatot és magasztos internacionalista kötelezettséget. A valóság azt mutatja, hogy minden egyes szocialista nemzet önálló fejlődése teljesen megfelel az internacionalizmus érdekeinek és követelményeinek, elsőrendű feltételt teremtve a szocialista államok összessége számára potenciáljuk növeléséhez és egységük megerősítéséhez, mert amilyen mértékben erősödik minden egyes szocialista ország, úgy növekszik hozzájárulása is a szocializmus erőinek, a békének és a haladásnak megszilárdításához. Ugyanakkor a szocialista nemzetköziség kizárja az egyik vagy másik állammal vagy egy szocialista államcsoporttal szembeni kedvezményezést; az internacionalizmus az összes szocialista államok közötti együttműködés, egység és kölcsönös elvtársi segítség megerősítését jelenti, az összes kommunista és munkáspártok szolidaritását és egységét, valamint mindezeknek a pártoknak a szolidaritását az összes szocialista országokkal, minden egyes ország munkásosztályával és különböző társadalmi kategóriái demokratikus, haladó mozgalmával, az összes népekkel, amelyek nemzeti létüket védik, a jogot ahhoz, hogy maguk döntsenek sorsuk, függetlenségük és nemzeti szuverenitásuk felett. Beszédes kifejezője az ilyenszerű magatartásnak az az erkölcsi és anyagi segítség, amelylyel a szocialista országok, a világ kommunista és munkásmozgalma, a demokratikus és haladó erők segítik a vietnami nép, Indokína harcát az Egyesült Államok imperialista körei szította agresszióval szemben, s támogatják a világtérképen itt-ott még jelzett gyarmatok népeinek hősi küzdelmét.

A következetes marxizmus—leninizmus egyik vonása a teljes csatlakozás ahhoz az eszméhez, amely szerint a szocializmus és demokrácia egymástól elválaszthatatlan. A nacionalizmus és a sovinizmus az egyenlőtlenség, az uralom és az elnyomás előfeltétele és eredménye; a szocialista internacionalizmus viszont előfeltétele és eredménye az államok belső és nemzetközi életében egyaránt megnyilvánuló demokratizmusnak. A munkásosztály érdekeinek szempontjából a szuverenitás, a nemzeti függetlenség nem akadályt, hanem alapot jelent a nemzetközi együttműködés útján. Engels leszögezi, hogy a proletariátus nemzetközi mozgalma általában csakis független nemzetek között lehetséges. Az internacionalizmus megköveteli a teljes és visszavonhatatlan szakítást minden erőszakra alapozott kapcsolattal és ennek helyettesítését kizárólag a szabad elhatározás demokratikus alapelvét kifejező kapcsolatokkal. Lenin emlékeztet arra, hogy Marx mindenekelőtt a proletariátus osztályharcának érdekeit tekintve helyezte előtérbe az internacionalizmus alapeszméjét: „Nem lehet szabad az a nép, amely más népeket elnyom.“ Állhatatosan ajánlja a rendkívül elővigyázatos magatartást a nemzeti érzés iránt, s emlékeztet Engels hivatkozására mint egyetlen kétségbevonhatatlan, *vitathatatlanul internacionalista* [a szerző kiemelése] módon alkalmazható alapelvre „*minden idegen néppel*“⁴⁵, vagyis nemcsak a gyarmatiakkal kapcsolatban, mivel

¹ Lenin Művei 22. Budapest, 1951. 369.

„a győzelmes proletariátus egyetlen népet sem boldogíthat kényszer útján anélkül, hogy ezzel alá ne ásná saját győzelmét.“

Napjainkban a szuverenitás és a nemzetköziség összefüggésének marxista—leninista szellemű tárgyalása rendkívüli jelentőségű; ma a szocialista államok között az új típusú kapcsolatok kikristályosodásának folyamata olyan kérdéseket vet fel, amelyek eleddig a nemzetközi életben nem jelentkeztek, éppen ezért elméleti és konkrét politikai tevékenység-gel mindent meg kell tenni megoldásukért.

Mint fogalom, történelmi kategória a szocialista nemzetköziség a fejlődés törvényeinek van alávetve; megőrizve lényegét, állandóan szélesíti és gazdagítja tartalmát, változatosabbá teszi megnyilvánulási formáit, új minőségi tényezővé alakul, nagyobb hatékonysággal, mint bármikor a múltban. Fontos azonban megállapítani, *miben* rejlenek valójában az új minőség elemei.

Különösen az utóbbi években egyes külföldi sajtótermékek megkísérelték elfogadhatóvá tenni azt az eszmét, amely szerint a munkásosztály és a szocializmus látószögéből tekintve a szocialista állam szuverenitása és a proletár nemzetköziség egymást feltételező kölcsönössége összeegyeztethetetlen a nemzeti függetlenség és szuverenitás minden esetben való védelmezésével. Ilyenszerű szempontok fenntartása során azt hangoztatják, hogy a szocialista fejlődés gazdasági és politikai feltételeinek a szuverenitás kérdésében elfoglalt álláspontjuk újraértékelésére kellene készítenniük a kommunistákat, arra, hogy elutasítsák „a szocialista állam szuverenitása elvont koncepcióját“, amely — úgymond — nem szolgálhat mást, mint a tömegek félrevezetésére irányuló burzsoá propaganda szolgálatát. Kijelentik, hogy a kommunisták — úgymond — eleddig azért helyezték szembe a nemzeti szuverenitást az integrálódással, mert áldozatául estek az imperializmus ellen folyó harc átmeneti szükségleteinek, s teljes meg nem értést tanúsítottak a szocializmus nemzetközi lényegét illetően, amelyre állítólag éppen a gazdasági és politikai integrálódás volna jellemző. Fő érvként jelentik ki, hogy a szocializmusban a nemzeti keret túlságosan szűk, akadály az államok és nemzetek fejlődésének útján. Innen pedig arra a véleményre jutnak, hogy korunk és az internacionalizmus tartalmának meghatározásában változtatásokat kellene végrehajtani: a kor — úgymond — az átmenetet képviselné a nemzeti fejlődés alapelveitől az internacionalista alapelvekig, a szocialista nemzetköziségnek pedig magában kellene foglalnia a szocialista államok „szükséges és objektív integrálódását“, szuverenitásuk és függetlenségük elhanyagolását. Továbbá — hogy a „szükséges és objektív integrálódás“ értelmezése körül semmilyen kétség ne maradjon — megállapítják olykor, hogy a marxi—lenini elmélet eddig hibát követett el, tagadva a polgári teoretikusoknak „a nemzeti és állami szuverenitás szükséges korlátozására“, nemzetek feletti szervezetek létrehozására, a függetlenség elvének „a kölcsönös egymástól függés“ elvével való helyettesítésére vonatkozó elmékedései „racionális“ tartalmát.

Égészen természetes, hogy az ilyen tézisek egész gondolati módszere nagyon komoly bíráló észrevételeket keltsen, s elméleti szempontból elfogadhatatlannak, politikai szempontból pedig károsnak minősüljön. Véleményünk szerint a marxi—lenini elméletnek az a feladata, hogy tisztázza a dolgokat, a lehető legnagyobb szabotossággal kezelje a nemzeti szuvere-

renitás és a nemzetköziség dialektikus viszonyát a szocializmus feltételei között, határozottan visszautasítson olyan magyarázatokat, amelyek szerint a munkásosztály, a szocializmus internacionalista érdekei megkövetelnék kétféle mértékegység érvényesítését a szuverenitás kérdésében: jelentősége *tagadását* a szocialista országok nemzetközi kapcsolatában s ugyanakkor érvényessége *kinyilvánítását* csupán a jelenkori általános nemzetközi jogban, amely társadalmi berendezkedésükre való tekintet nélkül az összes államokra vonatkozik. Az effajta eszmék „bejarratására“ hivatkozva írja az *Unità*, az Olasz Kommunista Párt lapja 1971. január 17-i számában: „Egyesek szerint vissza kellene utasítani valamely ország szuverenitásának absztrakt értelmezését, amelyet állítólag a burzoá sajtó terjeszt. Sokkal jelentősebb dolgokról van szó, mintsem megengedhető volna, hogy az olasz kommunisták álláspontjában e kérdést illetően kétértelműségek alakuljanak ki. Mi nem engedhetjük meg, hogy valamely szocialista ország szuverenitását szembehelyezzék osztály- és internacionalista jellegével. A szuverenitás elidegeníthetetlen jog. Számunkra ez nem absztrakt értelmezés, hanem érték, amelyről nem lehet lemondani.“ A *L'Humanité*, a Francia Kommunista Párt lapja 1971. január 18-i számában megjegyzi: „A szocialista államok szuverenitása fogalmába olyan elemeket iktatnak be, melyek nem egyeztethetők össze a nemzetközi kommunista mozgalomnak a kommunista és munkáspártok 1969. júniusi nemzetközi tanácskozásán megfogalmazott alapelveivel. A tanácskozáson elfogadott Nyilatkozat a szocialista országok közötti kapcsolatokról szólva a következőket jelzi: »Szükséges, hogy szigorúan tiszteletben tartásuk a proletár internacionalizmust, a kölcsönös segítség és támogatás, a jogegyenlőség, a szuverenitás és a belügyekbe való be nem avatkozás elveit«. Ezek az alapelvek a kommunista pártok közötti kapcsolatokra is érvényesek. A mi pártunk [a Francia Kommunista Párt. — *A szerző megjegyzése*] ezen elvek betűjét és szellemét szigorúan tiszteletben tartja.“

Az új típusú kapcsolatokat, amelyeknek uralkodniuk kell a szocialista országok között, az a tény jellemzi, hogy az államközi relációk egyetemesen érvényes alapelveit — a nemzeti függetlenség és szuverenitás tiszteletben tartása, be nem avatkozás egyik vagy másik állam belügyeibe, jogegyenlőség, kölcsönösen előnyös együttműködés — új, szocialista típusú alapelvek egészítik ki: a proletár internacionalizmus, elvtársi kölcsönös támogatás és segélynyújtás. Ezen alapelvek és a szocialista államok között teljes az összhang, mert mindegyik szocialista állam szuverenitásának a fenntartása és megszilárdítása új típusú kapcsolatokat helyez a szabad önkéntesség tartós és megingathatatlan alapjaira. Ezeknek az elveknek gyakorlati tiszteletben tartása teszi lehetővé a szocialista államok között az elvtársi együttműködés teljes kiszélesítését, elmélyítését, internacionalista barátságuk, egységük és szolidaritásuk megerősítését. Nicolae Ceaușescu elvtárs rámutatott: az internacionalizmust úgy fogjuk fel, mint a testvéri, szabad, egyenlő és független szocialista nemzetek együttműködését. Csakis független nemzetek között lehet szó egyenlő jogú együttműködésről, igazi szocialista nemzetköziségről. A különböző társadalmi-politikai berendezkedésű államok közötti normális kapcsolatok alapelvei — nemzeti szuverenitás és függetlenség, teljes jogegyenlőség, a belügyekbe való be nem avatkozás, kölcsönösen előnyös együttműködés — a szocialista nemzetköziségből eredő alapelvekkel együtt egységes egész al-

kotnak, amelyből, gyakorlatilag, egyetlen összetevő sem hiányozhat a szocialista államok kapcsolatainak károsodása nélkül.

Mint ismeretes, a burzsoá elmélet régóta próbálja demonstrálni, hogy a szuverén államok léte és óhajuk e szuverenitás fenntartására ellentmondásba kerül a nemzetközi együttműködés mind hangsúlyozottabb tendenciájával, amelyet gazdasági (nemzetközi munkamegosztás), valamint politikai (a béke megőrzése és megszilárdítása, a világ biztonságának megteremtése) követelmények hoznak létre. A gazdasági és politikai élet egyes tüneteiből kiindulva, melyeket az integráció nyilvánvaló tényezőjének vélt, E. H. Carr amerikai szociológus közvetlenül a második világháború után azt jósolta, hogy a „túlhaladott“, „elavult“ nemzeti államiséget nagyrészt nemsokára sutba dobják, s Európában és az egész világon nem több, mint 60 szuverén állam fog fennmaradni. Nos, azóta 26 év telt el anélkül, hogy az integrálódás következményeként egyetlen állam is eltűnt volna a világ térképéről, sőt, a jelzett időszak alatt 70-nel nőtt az államok száma, és a folyamat még nem zárult le, a még gyarmati iga alatt levő 45 területen népek egész sora küzd a nemzeti függetlenségért és szuverenitásért.

Gyakorlatilag beigazolódott, hogy a népeknek nincs okuk feladni nemzeti létüket, független és szuverén államiségüket, mégis egyes teoretikusok még mindig fenntartják elméletüket, amely szerint csakis az államok feletti gazdasági és politikai integrálás jelenthetné a túlélés, a jövő, a haladás egyetlen esélyét, és ha az integrálódás még nem következett be, a hiba a népek nemzeti tudatában, szuverenítésre való törekvésében rejlik. A történelmi tapasztalat azonban nem mutathat fel olyan esetet, hogy a szuverenitás teljes gyakorlása kárt okozott volna a gazdasági és társadalmi fejlődésben. Ellenkezőleg, a legmagasabb szintű fejlődést rendszerint ott érték el, ahol mindenekelőtt a nemzeti és népi szuverenitást megvalósították (még a megcsönkített polgári demokrácia keretei közt is), mialatt a visszamaradottság ma is az idegen uralom alatt tartott népekre nehezedik nyomasztólag, azokra is, amelyek csak nemrég szabadultak tőle. Mint ismeretes, Lenin felkarolta Hilferding eszméjét, amely szerint a „»történelem nélküli« elnyomott népek valójában „kitűzik maguk elé azt a célt, amely egykor a legfőbb cél volt az európai nemzetek szemében: az egységes nemzeti államnak mint a gazdasági és kulturális szabadság eszközüének megteremtését.“⁶ De ezt még a fontosabb európai nemzetek, amelyek közel két évszázaddal ezelőtt érték el e célt, sem vélik túlhaladottnak. Franciaország állásfoglalása a Közös Piacban, a NATO-ban csak egyik bizonyítéka annak, hogy a fejlett államok tudják: csakis gazdasági, politikai és kulturális szabadság biztosíthat számukra optimális feltételeket az előrehaladásban. *A nemzet, a független és szuverén állam fontos szerepet játszik és még sokáig fontos szerepre hivatott az emberiség társadalmi fejlődésében.* A nemzetközi életnek ezt a pregnant valóságát vette figyelembe Nicolae Ceaușescu elvtárs, amikor hangsúlyozta, hogy „egy nép nemzeti függetlenségének bármilyen megsértése nemcsak a nép léteérdekeit, haladását és fejlődését érinti súlyosan, hanem magát a békének és civilizációnak az általános ügyét is.“⁷

⁶ Lenin Művei 22. Budapest, 1951. 309.

⁷ Nicolae Ceaușescu beszéde az ENSZ Közgyűlésének jubileumi ülészakán 1970. október 20-án.

Természetes, hogy a termelőerők rohamos fejlődése, a jelenkori tudományos-műszaki forradalom mint ösztönző erő mindinkább növeli az államok közötti gazdasági, kulturális és műszaki-tudományos együttműködés szükségességét. Sokoldalú kölcsönhatás folyamata zajlik a népek között világszerte, az anyagi és szellemi értékek széleskörű cseréje; mindez a civilizáció benső sajátossága, minden ország fejlődésének fő követelménye. Gyakorlatilag egyetlen ország sem biztosíthatja önmagában kielégítő fejlődését, alapvető érdekeit, béketerékvését és haladását, ha nem kapcsolódik be az anyagi és szellemi értékek világát átfogó körforgásába, az együttműködésbe a világ más országaival. Éppen ezt tekintve lehet beszélni bizonyos kölcsönös függőségről, mert valójában az államok sok tekintetben függnek egymástól; még a legegyszerűbb nemzetközi megegyezés is kölcsönös függésbe hozza egymással a szerződő feleket abban az értelemben, hogy az alapvető, konvergens (közös) érdekek kielégítése mindegyik fél részéről az előírások szigorú betartásától függ. Hangsúlyozzuk: a közeledés és kooperáció ilyenszerű objektív folyamata nem teszi kérdésessé az államok szuverén és független fejlődésének követelményét, ellenkezőleg, csakis valamennyiük sokoldalú fejlődésének alapján jöhetnek létre új, kedvezőbb feltételek a nemzetközi munkamegosztás elmélyítésére, a nemzetközi gazdasági, műszaki, tudományos kooperációban, csereforgalomban való cselekvő részvétellel.

A kölcsönösség alapján megállapított kétoldalú és sokoldalú kapcsolatokban vállalt kötelezettségek lényeges jegye, hogy kifejezik az összes szerződő felek szuverén állami akaratát. Másképp alakulnak azonban a dolgok, amikor úgy vélik, hogy a függetlenség és a „kölcsönös függőség“ egymással összeférhetetlenek, hogy a „kölcsönös függőség“ *sine qua non*-feltétele a függetlenség mértékének csökkentése vagy teljes felszámolása volna. Ez esetben a bíráló észrevételek rendkívül komolyak, minthogy az említett felfogás eltorzítja a nemzeti és nemzetközi összefüggését, gyakorlatilag pedig szembetűnő ellentmondásba kerül a társadalmi fejlődés követelményeivel, maga után vonva a nemzetközi kapcsolatokat érintő legáltalánabb következményeket.

A kapcsolatok elmélyült vizsgálata arra a következtetésre vezet, hogy — a politikai, gazdasági, társadalmi, kulturális életben — a nemzeti és a nemzetközi nem zárja ki, hanem kölcsönösen feltételezi egymást. Az internacionalizmus nem lehet a nemzetitől teljesen elkülönített, nemzeteken kívüli, vagy a nemzet feletti magában levő dolog; csakis a nemzeti révén létezhet, de a nemzeti entitások vagy sajátos elemek sokaságának egyike sem szolgálhat a nemzetköziség mércéjéül.

Társadalmi-gazdasági síkon a nemzeti megtestesítője maga a nemzet, politikai síkon pedig a nemzeti állam, belső minőségével, s ez — a szuverenitás. A nemzetközi a nemzetek és államok kapcsolat-összességéből ered, ez határozza meg szintézisbe foglalva azokat a legkülönbözőbb megnyilvánulásokat, amelyek a független társadalmi-gazdasági fejlődést és a politikai cselekvést jellemzik.

Az államközi kapcsolatok megfelelő rendezésének egyik fő kérdése, beleértve a szocialista államokéit is, a nemzeti érdekek összehangolása a nemzeti érdekeknek a nemzetköziekkel való összefüggése vagy még pontosabban: a nemzetközi érdekek kialakulási folyamatának megértése alapján. E folyamat lényegét arra a formulára korlátozni, mely szerint az

államok nemzeti érdekeinek meg kell hajolniuk a nemzetközi érdekek előtt, egyszerűen a nemzeti és a nemzetközi dialektikus viszonyának megfontolását jelenti s azt, hogy a kölcsönösséget, az érdekek összehangolását nem két irányú, kölcsönös és egymást feltételező cselekvésnek tekintenők, hanem egyirányú, alárendelési viszonynak. A nemzetközi érdekek a különböző népek, nemzetek és államok érdekei konvergenciájának, hasonlóságának, egymást átfedésének, egymásba hatolásának alapján kristályosodnak ki. Az alapvetően reális nemzeti és nemzetközi érdekek között, lényegileg, nincs ellentmondás. Az érdekek nemzetköziségét az általánosan elismert és életképes nemzeti érdekek egyezése határozza meg, önkéntes koordinálásuk abban a folyamatban, amelyben a nemzeti, állami entitások érintetlenül megőrzik a szabad döntés jogát az elfogadható és az elfogadhatatlan feltételeket illetően, annak jogát, hogy nemzetközi kapcsolataikban az előnyösség elvén örködhessenek.

A konkrét politikai tevékenység alapjaként e világos és félreérthetetlen koncepció arra hivatott, hogy megkönnyítse az érdekek összehangolását, hogy mind a nemzeti érdekek, mind a nemzetköziek érvényesüljenek, s a „kölcsönös függés“ az igazi megvilágításba helyeződjék — az egyenlő jogú, független és szuverén államok kooperációjának fényében. A néptömegek csakis így érthetik meg, hogy a „kölcsönös függőség“ viszonylatai merőben mások, mint a régi, a kapitalista rendszert jellemző, alárendeltségre és függésre alapozott kapcsolatok.

Tagadni a nemzeti szuverenitás érvényességét és hatékonyságát éppen ott, ahol — a termelőeszközök államosítása és az összes emberi és anyagi erőforrásoknak a gazdasági és társadalmi haladás szolgálatába helyezése nyomán — a népek először a történelemben valószínűleg szuverénnek, saját sorsuk, jövőjük gazdáivá váltak, ténylegesen akaratauknak, érdekeiknek és törekvéseiknek a semmibe vételét, e népek és maga a szocialista rendszer érvényesülésének és teljes fejlődésének az egyik legfőbb eszköztől való megfosztását jelentené.

A feltételek rendkívüli különbözősége, melyek között ma a kommunista pártok tevékenykednek, igen sok bonyolult kérdést vetnek fel, s ezek megoldásában kétségkívül a szolidaritásra és az internacionalista támogatásra kivételesen fontos szerep hárul. E támogatásban mindig szem előtt kell tartani minden egyes kommunista párt elidegeníthetetlen jogát ahhoz, hogy önállóan dolgozza ki forradalmi taktikáját és stratégiáját, politikai programját és vonalát, maga válassza meg a harc módjait és formáját, a marxizmus—leninizmus alapelveinek megfelelően országai sajátos helyzete és sajátosságai szerint az új szocialista rendszer felépítésének módszerét, bízva a maga és más országok kommunista mozgalmainak tapasztalataiban. Ugyanakkor szükséges, hogy a segítségnyújtás kölcsönös megértés és akarat eredménye legyen, a kommunista pártok, a munkásosztály, a szocialista államok népeinek érettségébe vetett bizalomra építsen, arra a meggyőződésre, hogy képesek megoldani az élet felvetette problémákat, leküzdeni a szocialista építés egyik vagy másik szakaszában jelentkező nehézségeket s megfelelően védelmezni forradalmi vívmányaikat.

A gazdag nemzetközi gyakorlat igazolta marxi—lenini elméletnek megfelelően a szocialista forradalom és építés döntő ereje minden országban a munkásosztály és élcsapat-pártja, szoros szövetségben az összes többi osztállyal s a haladó társadalmi és politikai mozgalmakkal, amelyek

céljaik eléréséért a lehető legjobban hasznosítják a kedvező belső és nemzetközi feltételeket. Ugyanakkor a nemzetközi tényezők nagymértékben befolyásolják egyik vagy másik ország szocialista forradalmának és építésének kibontakozását. A szocialista rendszer fennmaradása, megszilárdítása és fejlődése minden országban elsősorban az illető ország munkásosztálya és népe saját erején, minden egyes hatalmon levő kommunista párt bel- és külpolitikáján múlik. Mindezeknek a realitásoknak a lebecsülése bizalmatlanságot jelent a munkásosztállyal és ennek ama képességével szemben, hogy a politikai hatalom kivívása után az új rendszert képes megszilárdítani és történelmi küldetését véghezvinni. Egyszerűen képtelenség támogatni azt a nézetet, miszerint a szocialista országok népei, melyek a burzsoázia hatalmát megdöntötték, és sikeresen szálltak szembe az imperialista nyomással abban az időben, amikor a szocializmus még a kezdeteknél tartott, ma hajlandók lennének lemondani a védekezésről ilyenszerű beavatkozás ellen, engedni a burzsoá propagandának, az ideológiai felforgatásnak, mely — úgymond — a szocializmus megdöntéséhez vezethetne.

A szocialista államközi kapcsolatok hivatottak arra, hogy a múltbeliekkel szemben gyökeresen megváltozott, a kölcsönös tiszteletre és megértésre, az önállóságra, a testvéri szolidaritásra s a nemzeti szuverenitásra és az internacionalizmus szoros egybekapcsolására alapozott viszonyok valóságos mintái, prototípusai legyenek.

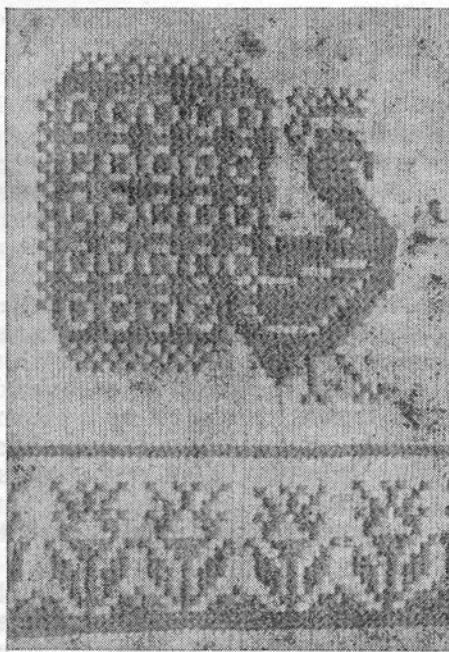
A Román Kommunista Párt ma is — mint mindig az alapításától eltelt 50 év alatt — kapcsolataiban, amelyeket világszerte fenntart és kiszélesít, tántoríthatatlanul a nemzetköziség követelményeihez igazodik. Pártunk internacionalista hagyományai folyamatosan és állandóan gazdagodva, az egész nép egységes támogatásától kísérve teljes kifejezésre jutnak a párt és a kormány megvalósította bel- és külpolitikában. Ez tükröződik mindenekelőtt Románia felemelkedésében az elmaradott helyzetből, amelyben hosszú időn át a burzsoá-földesúri rendszer tartotta, mai eltéríthetetlen előrehaladásában a jólét útján, a sokoldalúan fejlett szocialista társadalom építése során ráháruló nagy jelentőségű feladatok teljesítésében. Az állhatatosság és szívósság, amelyet a román és más nemzetiségű dolgozók tanúsítanak a termelőerők feltartóztathatatlan lendületének biztosításában, a szocialista iparosítás kiterjedt folyamatában, a gazdasági és társadalmi élet vezetésének állandó tökéletesítésében, a szocialista demokrácia fejlesztésében — bizonyítják a szocialista haza és a szocializmus világügye iránti kötelezettségeik maradéktalan vállalását. Erőfeszítéseinek köszönhetően Románia népe évről évre lényegesen növeli a lehetőséget, hogy mind tevékenyebben és hatékonyabban vegyen részt — egyre szélesebb területeken — a nemzetközi munkamegosztásban, az anyagi és szellemi értékek világot átfogó körforgásában. Románia potenciáljának növekedése hozzáadódik a többi szocialista ország potenciáljához, előmozdítva a szocializmus kiszélesítését, a dolgozó emberek értelmére és lelkületére gyakorolt hatását, befolyási területének növekedését szerte a világon.

Országunk a legkülönbözőbb területeken szüntelenül bővíti baráti, szövetséges, testvéri és együttműködési kapcsolatait az összes szocialista államokkal. Különleges figyelmet fordít a KGST tagállamaihoz fűződő gazdasági, tudományos és műszaki együttműködésre, a termelés különböző

kooperációs formáira, valamint a Varsói Szerződés keretében folyó katonai együttműködésre, e szervezetek szerződésben foglalt alapvető előírányzatainak szellemében. A Román Kommunista Párt egyik jelentős szerepe, hogy tevékenykedjék a szocialista államok, a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom, az imperialista-ellenes arcvonala egységének fenntartásáért és megszilárdításáért. Pártunk szorgalmazza, hogy a marxista—lenini elmélet vagy társadalmi gyakorlat egyik vagy másik kérdésében megnyilvánuló véleménykülönbségek semmiképp se érintsék a szocialista országok kapcsolatát párt- és állami vonalon, e kapcsolatok állandó erősítésének és sokoldalúvá fejlesztésének politikáját szorgalmazza, annak alapján, ami egyesítő, közös sajátosság.

A szocialista Románia ugyanakkor fejleszti együttműködési és kooperációs kapcsolatát az összes országokkal, tekintet nélkül azok társadalmi berendezkedésére, szüntelenül építő, kezdeményező szellemben nyilatkozik meg a nemzetközi élet problémáinak megtárgyalásában, hogy a jogi alapelveknek és normáknak, Európa és a világ békéje parancsának megfelelően oldódjanak meg e kérdések. Mindebben világszerte egyre erőteljesebben domborodik ki Románia szocialista azonossága, határozott hűsége az emberiség törekvéséhez a békéért, jóléért és haladásért.

Megjelent a *Lupta de clasă* 1971. 3. számában.

Csíki pávás (Kabay Béla felvétele)